

14

versió revisada

ANY JUBILAR
SANT FRUCTUÓS DE TARRAGONA
31 DE GENER DE 2008 - 31 DE GENER DE 2009

**Actes del martiri de sant Fructuós,
bisbe de Tarragona,
i els seus diaques
sant Auguri i sant Eulogi**

Col·lecció Tau - Documents, n. 14

1a edició: gener 2008

Edició revisada i ampliada: febrer 2008

Edita: Arquebisbat de Tarragona

Pla de Palau, 2

43003 Tarragona

Imprès a Indústries Gràfiques Gabriel Gibert, SA.

© de l'edició i del text: Arquebisbat de Tarragona

Presentació

Us presento en aquest número de la col·lecció Tau una sèrie de valuosos materials que sens dubte seran de molta utilitat per a les celebracions de l'Any Jubilar dedicat a celebrar el 1750 aniversari del martiri de sant Fructuós i els seus diaques sant Auguri i sant Eulogi.

Concretament, inclou les Actes dels sants màrtirs Fructuós, bisbe de Tarragona, i Auguri i Eulogi, diaques seus, precedides del Decret que aprova aquesta nova versió, que ha dirigit l'Institut Superior de Ciències Religioses Sant Fructuós, i seguides d'una introducció i un comentari textual a cura de Mn. Rafael Serra, delegat diocesà de litúrgia. També hi adjuntem una edició del mateix text de les Actes per a ús litúrgic (per a tres lectors). No deixeu de fer servir aquest material per a la celebració, la catequesi, la predicació la meditació personal...

Faig un agraïment molt particular als qui heu fet possible aquests documents que ara queden a l'abast de tothom, entre els quals s'hi pot comptar el Departament de Filologia Catalana de la Universitat Rovira i Virgili de Tarragona. Que Déu us ho pagui.

† Jaume Pujol Balcells
Arquebisbe metropolità de Tarragona i primat

Tarragona, 11 de febrer de 2008

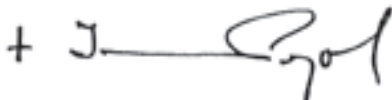
Aprovació de la traducció de les Actes

PEL PRESENT ESCRIT APROVO la versió catalana del text original en llatí de les *Actes del martiri de sant Fructuós i els seus di-aques*, que ha fet, per encàrrec meu, una comissió interdisciplinària sota la coordinació de l'Institut Superior de Ciències Religioses Sant Fructuós, a la qual agraeixo l'esforç.

En ocasió de l'Any Jubilar de Sant Fructuós, la present traducció fidel i actualitzada d'aquest document venerable i de tanta importància històrica ens permet acostar-nos al testimoni dels sants màrtirs que l'any 259 van donar testimoni de Jesucrist amb la seva vida a l'amfiteatre de la ciutat de Tarragona.

Recomano l'ús de la referida versió sobretot en els actes i circumstàncies de caràcter públic, especialment d'índole litúrgica.

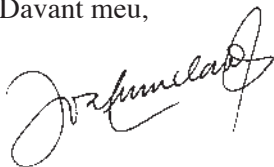
Tarragona, 4 de desembre de 2007

† Jaume Pujol Balcells

Arquebisbe metropolità de Tarragona i primat

Davant meu,

Joaquim Claver Caselles

Secretari general i canceller

**ACTES DEL MARTIRI
DE SANT FRUCTUÓS, BISBE,
I DELS SEUS DIAQUES
AUGURI I EULOGI**

**PASSIÓ DELS SANTS MÀRTIRS
FRUCTUÓS, BISBE, AUGURI I EULOGI, DIAQUES,
QUE VAN PATIR MARTIRI A TARRAGONA,
EL DIA 21 DE GENER,¹
SOTA ELS EMPERADORS VALERIÀ I GAL·LIÈ**

1. Durant el consolat d'Emilià i Bassus, el setze de gener, que s'esqueia en diumenge,² el dia del Senyor, foren detinguts el bisbe Fructuós i els diaques Auguri i Eulogi.

Fructuós reposava a la seva cambra, quan els soldats beneficiaris³ Aureli, Festuci, Eli, Pol·lenci, Donat i Màxim es van presentar a casa seva. En sentir-ne els passos s'aixecà de seguida i va sortir a fora amb sandàlies mateix⁴ a trobar-los.

Els soldats li digueren:

— Vine, que el governador et reclama amb els teus diaques.

Fructuós els respongué:

— Anem, però permeteu que em calci.

Els soldats li contestaren:

— Calça't, si així et plau.

¹ De l'any 259.

² En llatí, *die dominica*. És un neologisme cristià. Expressió pròpia dels primers cristians per anomenar el primer dia de la setmana en què se celebra la resurrecció del Senyor, és a dir, el diumenge, el dia del Senyor.

³ Els beneficiaris eren un cos policial particular vinculat directament al governador de la província de la *Hispania citerior*, la capital de la qual era Tarragona.

⁴ En llatí, *in soleas*. Es tractava d'una mena de sandàlies que només es feien servir per anar per casa.

Tan bon punt arribaren, foren tancats a la presó. Fructuós, segur i joiós de la corona a la qual era cridat,⁵ pregava sense parar.⁶ La comunitat de germans⁷ no el deixava, sostenint-lo⁸ i demanant-li que pregués per ells.

2. L'endemà, Fructuós va batejar a la presó un germà nostre, de nom Rogacià. A la presó s'hi passaren sis dies. I el divendres, vint-i-u de gener, els en van treure per tal de ser interrogats.

El governador Emilià digué:

—Que comparegui Fructuós, que comparegui Auguri, que comparegui Eulogi.

I d'ofici se li respongué:

—Són aquí.

Llavors el governador Emilià va preguntar a Fructuós:

—Saps què han manat els emperadors?

Fructuós li va respondre:

—No ho sé, què han manat: jo sóc cristià.

El governador Emilià li contestà:

—Han manat donar culte als déus.⁹

Fructuós digué:

⁵ La *corona* o *corona del Senyor* és una expressió utilitzada en el Nou Testament al·lusiva a la glòria eterna que Déu reserva a tots aquells que en la fe han lluitat contra el mal i a favor de l'Evangeli (vegeu 1Co 9,25; 2Tm 4,8; Jm 1,12; 1Pe 5,4; Ap 2,10). En el cas de les actes de martiris és una expressió per anomenar el martiri. Aquest és un combat pel qual els màrtirs esdevenen mereixedors de la corona dels vencedors.

⁶ Vegeu Ac 12,5; 1Te 5,17.

⁷ En llatí, *fraternitas*: pertanyent al vocabulari cristià antic, molt utilitzat en la literatura de Tertul·lià i Cebrià. Designa l'Església local, en aquest cas la comunitat cristiana de Tàrraco (vegeu 1Pe 2,17; 5,9).

⁸ En llatí, *refrigerans*: el significat d'aquest terme comprèn aquelles accions amb què s'assisteix una persona tant materialment —proveint-la de menjar, beguda etc.— com reconfortant-la moralment i espiritualment. En el llatí cristià podria incloure fins i tot portar l'eucaristia als presos o condemnats a causa de Crist.

⁹ Referència als decrets imperials dels anys 257-258 destinats a desarticlar l'Església executant els seus dirigents i confiscant els seus béns. Als cristians sotmesos a judici se'ls demanava que fessin un acte de culte als déus.

—Jo adoro l'únic Déu, que ha fet el cel, la terra, el mar, i tot el que contenen.¹⁰

Emilià insistí:

—Saps que hi ha déus?

Fructuós respongué:

—No ho sé.

Emilià li replicà:

—Ho sabràs després.

Fructuós girà l'esguard vers el Senyor i començà a pregar en el seu cor.

El governador Emilià exclamà:

—Quan no es dóna culte als déus ni s'adoren les estàtues dels emperadors, homes com aquests són de qui es fa cas, aquests són els temuts, aquests són els adorats!

El governador Emilià s'adreçà a Auguri:

—No facis cas de les paraules de Fructuós.

Auguri respongué:

—Jo adoro Déu omnipotent.

El governador Emilià preguntà a Eulogi:

—Tu també adores Fructuós?

Eulogi respongué:

—Jo no adoro Fructuós sinó Aquell que Fructuós adora.

El governador Emilià digué a Fructuós:

—Ets bisbe, tu?

Fructuós va respondre:

—Ho sóc.

¹⁰ Fructuós confessa la fe emprant una fórmula que prové del Codi de l'Aliança (vegeu Ex 20,11) i que es troba en altres fragments bíblics (vegeu Sl 146,6; Ac 14,15; Ap 14,7). El fet que aquesta mateixa professió de fe es trobi en altres actes de martiris d'època antiga, fa pensar que es tractava d'una fórmula d'ús habitual en les comunitats cristianes.

Emilià va dir:

—Ho fores.

I manà que els cremessin vius.

3. I mentre Fructuós, amb els seus diaques, era conduït a l'amfiteatre, el poble començà a doldre's del bisbe Fructuós, pel gran amor que li tenien no sols els germans sinó també els pagans, ja que Fructuós era tal com l'Esperit Sant, per boca de l'apòstol sant Pau, vas d'elecció i mestre dels pagans,¹¹ havia manifestat que calia que fos un bisbe.¹² Per això, també els soldats, sabent que s'encaminava cap a una glòria tan gran, més se n'alegraven que no pas se'n dolien.

Com fos que molts dels germans li oferissin una copa amb una mixtura perquè la begués, ell va respondre:

—Encara no és hora de trencar el dejuni.¹³

De fet, eren només entre les deu i les onze del matí.¹⁴

El dimecres, tot i ser a la presó, Fructuós havia observat el dejuni estacional com era costum. I ara, el divendres, joiós i confiat, es delia per acabar-lo, amb els màrtirs i profetes,¹⁵ en el paradís que Déu té preparat per als qui l'estimen.¹⁶

Quan arribà a l'amfiteatre,¹⁷ se li atansà de seguida Augustal, lector seu,¹⁸ i li demanava plorant que permetés de descalçar-lo. Però el benaurat màrtir, coratjós i alegre, segur de la promesa del Senyor, li respongué:

¹¹ Vegeu Ac 9,15; 1Tm 2,7; Ga 2,8.

¹² Vegeu 1Tm 3,2-7; Tt 1,7-9.

¹³ En llatí, *non est hora solvendæ stationis*. La paraula *statio* es troba per primera vegada a Roma en un document grec que data de la segona meitat del segle II, *El Pastor d'Hermes*, i designa un temps de pregària i de dejuni. L'Església primitiva seguia el costum d'unir l'oració amb el dejuni. Aquesta praxi està testimoniada a l'Àfrica cristiana en els escrits de Tertul·lià i Cebrià. Dels textos de Tertul·lià es dedueix que hi havia uns dies estacionals. La *Passio* de Fructuós ens indica clarament que aquests dies estacionals a Tarragona eren el dimecres i el divendres, el dia de la *traditio Domini* i el de la *passio Domini*, els mateixos que prescriu la *Didakhé* en el capítol vuitè. Els cristians dejunaven els dimecres i divendres, en oposició al judaisme, que ho feia els dilluns i dijous.

¹⁴ El dejuni s'acabava a l'hora nona, és a dir a les tres de la tarda.

¹⁵ Vegeu Ap 16,6.

¹⁶ Vegeu 1Co 2,9.

¹⁷ Potser cal situar aquesta escena a l'exterior de l'amfiteatre, abans d'entrar-hi.

¹⁸ El lectorat era un ministeri instituït de molt antic en l'Església, i els lectors habitualment eren joves. Així ho testifica la decretal del papa Sirici a Himeri, bisbe de Tarragona, de l'any 385.

—Deixa-ho fill, jo mateix em descalço.¹⁹

Ja descalçat, se li apropà un company d'armes i germà nostre que es deia Fèlix²⁰ i, estrenyent-li la mà dreta, li suplicava que pregués per ell.

Fructuós li va respondre amb veu clara, de manera que tots ho van sentir:²¹

—Ara, em cal pregar per l'Església catòlica, estesa d'orient a occident.²²

4. Així doncs, dret davant la porta de l'arena de l'amfiteatre,²³ a punt d'encaminar-se vers la corona immarcescible²⁴ més que no pas al suplici, en presència dels soldats beneficiaris —el nom dels quals abans hem esmentat— que vigilaven encara que només fos per raó del seu ofici, Fructuós, inspirat per l'Esperit Sant que parlava per ell,²⁵ digué de manera que ho sentiren tant els soldats com els nostres germans:

¹⁹ Vegeu Ex 3,5; Ac 7,33. Abans d'entrar al martiri del foc, Fructuós es descalça. Aquest gest ritual té un sentit sagrat propi d'aquells que es preparen per entrar, a través del martiri, a la glòria de Déu.

²⁰ En llatí, *commilitio frater noster nomine Felix*. El mot *commiles* indica 'company d'armes'. Donada la camaraderia existent en medis militars, aquest indici en el text porta a suposar que l'hagiògraf de les Actes pertanyia al mateix cos militar que Fèlix, al qual anomena *company d'armes*. També el fet que l'anomeni *frater noster* podria suposar que aquest militar formava part de la comunitat cristiana de Tarragona. El gest d'estrenyer-li la mà dreta i de duplicar a Fructuós que pregui per ell moments abans d'entrar en el martiri, indiquen una relació d'afecte i de fe que unia aquest militar amb el bisbe Fructuós.

Aquesta escena es podria situar ja a l'interior de l'amfiteatre, en algun recinte al qual només podien tenir accés persones autoritzades, com és el cas d'un militar.

²¹ El text sembla indicar que Fructuós, després que el soldat Fèlix li ha donat la mà com a signe del darrer comiat, entra per una porta petita que donava a l'arena de l'amfiteatre, i d'allí estant pronuncia la resposta a Fèlix.

²² En aquesta resposta del bisbe Fructuós s'hi reconeix l'inici de la pregària universal que es recitava quotidianament en la missa i que encara recull el *Missale Mixtum* (PL 85,114). Es tracta d'un text del segle III que molt probablement ja coneixien i utilitzaven a l'Àfrica llatina les Esglésies de sant Cebrià a Cartago, sant Agustí a Hipona i sant Fructuós a Tarragona. No cal dir que el terme *catòlica* subratlla la universalitat de l'Església.

²³ El bisbe Fructuós parla per darrera vegada abans d'entrar al suplici del foc. Les seves paraules són escoltades tant pels soldats com pels germans de la comunitat. Podem situar aquesta escena entre la porta que donava a l'interior de l'arena de l'amfiteatre i el lloc preparat per al suplici, a prop d'aquesta porta, on posteriorment es va edificar una basílica paleocristiana.

²⁴ L'expressió *corona immarcescibilis* es troba a 1Pe 5,4. De la mateixa manera que sant Pau identifica la *corona domini* amb l'estadi (vegeu 1Co 9,24-25), l'autor de les Actes identifica l'amfiteatre amb la *corona immarcescibilis*.

²⁵ Vegeu Mt 10,19-20; Mc 13,11; Lc 21,13-15.

—Mai no us mancarà pastor. I no podran fallir l'amor i la promesa del Senyor ni en aquest món ni en l'altre, perquè això que ara veieu és breu com el sofriment d'una hora.²⁶

Així doncs, havent consolat la comunitat de germans, van entrar a la salvació dignes i feliços en el mateix martiri, perquè rebien en ell el fruit promès en les Santes Escripures. Esdevingueren semblants a Ananies, Azaries i Misael,²⁷ ja que també en ells es representava la Trinitat divina. En efecte, posats dins el foc d'aquest món, el Pare no els abandonava, el Fill venia a ajudar-los i l'Esperit caminava entre les flames.²⁸

Quan s'hagueren consumit els lligams amb què els havien subjectat les mans, Fructuós, recordant el costum que tenia durant la pregària divina,²⁹ s'agenollà³⁰ tot joiós i, segur de la resurrecció, pregava Déu amb les mans esteses, signe de la creu victoriosa del Senyor.³¹

5. Després d'això no van mancar les meravelles acostumades del Senyor: el cel s'obrí i els nostres germans Babiló i Migdoni, que estaven al servei del governador Emilià, mostraren a la seva filla, senyora d'ells en aquest món, com Fructuós i els seus diaques pujaven coronats al cel mentre encara es mantenien dretes les estaques on els havien lligat.

I van cridar Emilià, dient-li: «Vine i mira com els qui avui tu has condemnat han estat restituïts en la seva esperança dalt al cel.» Però Emilià, quan hi anà, no fou trobat digne de veure'ls.

6. Aleshores, els germans, tristos i abandonats, sense pastor, estaven afligits, no perquè planyessin Fructuós sinó més aviat perquè l'enyoraven. Quan caigué la

²⁶ Són les últimes paraules del bisbe Fructuós, el testament espiritual que el pastor deixa a la seva Església local i també a l'Església universal, ja que pregava per tota l'Església estesa d'orient a occident.

²⁷ Vegeu Dn 3,24-25.

²⁸ Vegeu Mt 28,19.

²⁹ En llatí, *Oratio divina*. Al·lusió a la pregària litúrgica, probablement al parenostre.

³⁰ Era costum en els dies estacionals fer la pregària agenollats (vegeu Tertul·lià, *De oratione* 23; PL 1,1191).

³¹ En llatí, *in signo trophæi Domini constitutus*. Tracta del gest propi de l'orant que prega amb les mans alçades (vegeu Ex 17,11; Is 65,2; Lm 3,41; Sl 88 [87],10; 119 [118],48; 141,2; 1Tm 2,8). A la *Passio* aquest gest té el significat del signe cristològic de les mans esteses del crucificat. El *Trophæus* era un estendard de victòria que en la literatura cristiana antiga s'aplica a la creu victoriosa del Senyor.

nit, van córrer cap a l'amfiteatre fent memòria de la seva fe i del seu combat.³² Portaven vi per apagar els cossos mig cremats. Després, recollides les cendres, cadascun en va prendre tantes com va poder.

Però ni llavors no van faltar les meravelles del Senyor i Salvador nostre, destinades a fer créixer la fe dels creients i donar un exemple als més joves. Realment convenia que el màrtir Fructuós confirmés en la seva passió i resurrecció de la carn tot allò que, mentre estava en aquest món, per la misericòrdia de Déu havia ensenyat i promès en nom del Senyor i Salvador nostre. És així que, després de la seva passió, s'aparegué als germans i els advertí que immediatament tornessin les cendres que cadascun d'ells, per amor, s'havia endut.

7. Fructuós i els seus diaques, amb les vestidures de la promesa divina, es van aparèixer igualment a Emilià, aquell que els havia condemnat. I el van amonestar, tot retraient-li que de res no li havia servit allò que havia fet, ja que ell, que creia haver-los desposseït per sempre dels seus cossos aquí a la terra, ara els contemplava glorificats.

Oh màrtirs benaurats, provats al foc com l'or preciós,³³ revestits amb la cuirassa de la fe i l'elm de la salvació,³⁴ coronats amb la diadema reial i la corona immarcescible³⁵ per haver trepitjat el cap del diable.³⁶

Oh màrtirs benaurats que meresqueren una digna estada al cel, i ara estan a la dreta de Crist, beneït Déu Pare Omnipotent, i Jesucrist, el seu Fill, i l'Esperit Sant. Amén.

Traducció i notes:

Institut Superior de Ciències Religioses Sant Fructuós
Arquebisbat de Tarragona

Tarragona, gener de 2008

³² Els fidels recorden la fe i el combat dels màrtirs.

³³ Vegeu 1Pe 1,7. Vegeu també Is 48,10; Za 13,9; Ml 3,3; Sl 66,10; Jb 23,10; Pr 17,3; Sv 3,6.

³⁴ Vegeu 1Te 5,8; Ef 6,11-17.

³⁵ Vegeu 1Pe 5,4.

³⁶ Vegeu Gn 3,15.

Text de les actes per a la proclamació litúrgica

Observacions per a la lectura de les Actes

- Segons un costum litúrgic que enllaça amb la tradició de la litúrgia hispànica i de les Esglésies del nord d'Àfrica, és convenient que després de la proclamació de l'evangeli es llegeixin les Actes del martiri dels nostres sants. Això té un gran sentit, perquè el martiri és sempre una predicació viva de l'evangeli. Els màrtirs han predicat l'evangeli donant la vida. Recordem que sant Agustí té el sermó 273, que va predicar després que l'assemblea hagués escoltat la *Passio Fructuosi*.
- Després de l'evangeli, el lector narrador proclama el títol, i l'assemblea respon: *Donem gràcies a Déu*. Després de la doxologia, que podria ser semitonada, el poble respon: *Amén*.
- És convenient cercar tres lectors, tal com es fa en la lectura de la passió del Senyor. La lletra M. fa referència a les paraules de Fructuós i dels diaques màrtirs; S. fa referència als altres personatges del relat i N. al narrador. Els enunciats de cada part no es llegeixen.
- El text de les Actes es pot llegir també tant a vespres com a laudes, després de la lectura breu, i també en una celebració de la Paraula, i en qualsevol acte o lloc jubilar.
- Les Actes mai no es llegeixen des de l'ambó, reservat únicament a la proclamació de la Paraula.
- Cal que els lectors preparin la lectura buscant una proclamació sòbria i donant sentit a les frases, sobretot als diàlegs.
- Després de la lectura de les Actes, el qui presideix fa una breu homilia exhortant a la imitació dels sants, o bé, simplement, es fa una estona significativa de silenci de pregària.

Després de l'evangeli, el narrador anuncia el títol de les Actes:

Passió dels sants màrtirs Fructuós, bisbe, Auguri i Eulogi, diaques, que van patir martiri a Tarragona, el dia 21 de gener, sota els emperadors Valerià i Gal·liè.

R. Donem gràcies a Déu.

Detinguts i empresonats

N. (1) Durant el consolat d'Emilià i Bassus, el setze de gener, que s'esqueia en diumenge, el dia del Senyor, foren detinguts el bisbe Fructuós i els diaques Auguri i Eulogi. Fructuós reposava a la seva cambra, quan els soldats beneficiaris Aureli, Festuci, Eli, Pol·lenci, Donat i Màxim es van presentar a casa seva. En sentir-ne els passos s'aixecà de seguida i va sortir a fora amb sandàlies mateix a trobarlos.

Els soldats li digueren:

S. — Vine, que el governador et reclama amb els teus diaques.

N. Fructuós els respongué:

M. — Anem, però permeteu que em calci.

N. Els soldats li contestaren:

S. — Calça't, si així et plau.

N. Tan bon punt arribaren, foren tancats a la presó. Fructuós, segur i joiós de la corona a la qual era cridat, pregava sense parar. La comunitat de germans no el deixava, sostenint-lo i demanant-li que pregués per ells.

(2) L'endemà, Fructuós va batejar a la presó un germà nostre, de nom Rogacià.

N. A la presó s'hi passaren sis dies. I el divendres, vint-i-u de gener, els en van treure per tal de ser interrogats.

El governador Emilià digué:

S. —Que comparegui Fructuós, que comparegui Auguri, que comparegui Eulogi.

N. I d'ofici se li respongué:

S. —Són aquí.

N. Llavors el governador Emilià va preguntar a Fructuós:

S. —Saps què han manat els emperadors?

N. Fructuós li va respondre:

M. —No ho sé, què han manat: jo sóc cristià.

N. El governador Emilià li contestà:

S. —Han manat donar culte als déus.

N. Fructuós digué:

M. —Jo adoro l'únic Déu, que ha fet el cel, la terra, el mar, i tot el que contenen.

N. Emilià insistí:

S. —Saps que hi ha déus?

N. Fructuós respongué:

M. —No ho sé.

N. Emilià li replicà:

S. —Ho sabràs després.

N. Fructuós girà l'esguard vers el Senyor i començà a pregar en el seu cor.

El governador Emilià exclamà:

S. —Quan no es dóna culte als déus ni s'adoren les estàtues dels emperadors, homes com aquests són de qui es fa cas, aquests són els temuts, aquests són els adorats!

N. El governador Emilià s'adreçà a Auguri:

S. —No facis cas de les paraules de Fructuós.

N. Auguri respongué:

M. — Jo adoro Déu omnipotent.

N. El governador Emilià preguntà a Eulogi:

S. — Tu també adores Fructuós?

N. Eulogi respongué:

M. — Jo no adoro Fructuós sinó Aquell que Fructuós adora.

N. El governador Emilià digué a Fructuós:

S. — Ets bisbe, tu?

N. Fructuós va respondre:

M. — Ho sóc.

N. Emilià va dir:

S. — Ho fores.

N. I manà que els cremessin vius.

Conduïts vers l'amfiteatre

N. (3) I mentre Fructuós, amb els seus diaques, era conduït a l'amfiteatre, el poble començà a doldre's del bisbe Fructuós, pel gran amor que li tenien no sols els germans sinó també els pagans, ja que Fructuós era tal com l'Esperit Sant, per boca de l'apòstol sant Pau, vas d'elecció i mestre dels pagans, havia manifestat que calia que fos un bisbe. Per això, també els soldats, sabent que s'encaminava cap a una glòria tan gran, més se n'alegraven que no pas se'n dolien.

Com fos que molts dels germans li oferissin una copa amb una mixtura perquè la begués, ell va respondre:

M. —Encara no és hora de trencar el dejuni.

N. De fet, eren només entre les deu i les onze del matí. El dimecres, tot i ser a la presó, Fructuós havia observat el dejuni estacional com era costum. I ara, el divendres, joiós i confiat, es delia per acabar-lo, amb els màrtirs i profetes, en el paradís que Déu té preparat per als qui l'estimen. Quan arribà a l'amfiteatre, se li atansà de seguida Augustal, lector seu, i li demanava plorant que permetés de descalçar-lo. Però el benaurat màrtir, coratjós i alegre, segur de la promesa del Senyor, li respongué:

M. —Deixa-ho fill, jo mateix em descalço.

N. Ja descalçat, se li apropà un company d'armes i germà nostre que es deia Fèlix i, estrenyent-li la mà dreta, li suplicava que pregués per ell.

Fructuós li va respondre amb veu clara, de manera que tots ho van sentir:

M. —Ara, em cal pregar per l'Església catòlica, estesa d'orient a occident.

Promesa, pregària i intercessió en l'hora del martiri

N. (4) Així doncs, dret davant la porta de l'arena de l'amfiteatre, a punt d'encaminar-se vers la corona immarcescible més que no pas al suplici, en presència dels soldats beneficiaris —el nom dels quals abans hem esmentat— que vigilaven encara que només fos per raó del seu ofici, Fructuós, inspirat per l'Esperit Sant que parlava per ell, digué de manera que ho sentiren tant els soldats com els nostres germans:

M. —Mai no us mancarà pastor. I no podran fallir l'amor i la promesa del Senyor ni en aquest món ni en l'altre, perquè això que ara veieu és breu com el sofriment d'una hora.

N. Així doncs, havent consolat la comunitat de germans, van entrar a la salvació dignes i feliços en el mateix martiri, perquè rebien en ell

el fruit promès en les Santes Escripures. Esdevingueren semblants a Ananies, Azaries i Misael, ja que també en ells es representava la Trinitat divina. En efecte, posats dins el foc d'aquest món, el Pare no els abandonava, el Fill venia a ajudar-los i l'Esperit caminava entre les flames.

Quan s'hagueren consumit els lligams amb què els havien subjectat les mans, Fructuós, recordant el costum que tenia durant la pregària divina, s'agenollà tot joiós i, segur de la resurrecció, pregava Déu amb les mans esteses, signe de la creu victoriosa del Senyor.

No van mancar les meravelles de Déu

Aquesta darrera part es pot ometre, excepte la doxologia final.

N. (5) Després d'això no van mancar les meravelles acostumades del Senyor: el cel s'obrí i els nostres germans Babiló i Migdoni, que estaven al servei del governador Emilià, mostraren a la seva filla, senyora d'ells en aquest món, com Fructuós i els seus diaques pujaven coronats al cel mentre encara es mantenien dretes les estaques on els havien lligat.

I van cridar Emilià, dient-li: «Vine i mira com els qui avui tu has condemnat han estat restituïts en la seva esperança dalt al cel.» Però Emilià, quan hi anà, no fou trobat digne de veure'ls.

(6) Aleshores, els germans, tristos i abandonats, sense pastor, estaven afligits, no perquè planyessin Fructuós sinó més aviat perquè l'enyoraven. Quan caigué la nit, van córrer cap a l'amfiteatre fent memòria de la seva fe i del seu combat. Portaven vi per apagar els cossos mig cremats. Després, recollides les cendres, cadascun en va prendre tantes com va poder. Però ni llavors no van faltar les meravelles del Senyor i Salvador nostre, destinades a fer créixer la fe dels creients i donar un exemple als més joves. Realment convenia que el màrtir Fructuós confirmés en la seva passió i resurrecció de la carn tot allò que, mentre estava en aquest món, per la misericòrdia de

Déu havia ensenyat i promès en nom del Senyor i Salvador nostre. És així que, després de la seva passió, s'aparegué als germans i els advertí que immediatament tornessin les cendres que cadascun d'ells, per amor, s'havia endut.

(7) Fructuós i els seus diaques, amb les vestidures de la promesa divina, es van aparèixer igualment a Emilià, aquell que els havia condemnat. I el van amonestar, tot retraient-li que de res no li havia servit allò que havia fet, ja que ell, que creia haver-los desposseït per sempre dels seus cossos aquí a la terra, ara els contemplava glorificats.

Doxologia

Oh màrtirs benaurats, provats al foc com l'or preciós, revestits amb la cuirassa de la fe i l'elm de la salvació, coronats amb la diadema reial i la corona immarcescible per haver trepitjat el cap del diable.

Oh màrtirs benaurats que meresqueren una digna estada al cel, i ara estan a la dreta de Crist, beneint Déu Pare Omnipotent, i Jesucrist, el seu Fill, i l'Esperit Sant.

L'assemblea respon:

R. Amén.

Les Actes:
Introducció i comentari textual

Per Mn. Rafael Serra Abellà
Delegat diocesà de litúrgia

Introducció

Les Actes són un veritable tresor que és ben nostre, de l'Església de Tarragona. I ens toca a nosaltres servir-lo amorosament i entranyablement, com també ens pertoca a nosaltres fer-lo conèixer. Forma part d'allò que és propi de la tradició eclesial de l'Església de Tarragona. Veritablement constitueix un tresor inestimable. El Dr. Josep Pont i Gol, en la seva homilia d'entrada, parlava de les veus que se sentien a la nostra Església. La primera és el ressò de la predicació de l'apòstol Pau; la segona, el so de la flama trepidant on van morir per amor a Crist Fructuós i els seus diaques Auguri i Eulogi. Les Actes són un relat, una narració. I com tot relat, és obert, no pas tancat; això vol dir que ens *impliquen*. És un relat *implicador* que no deixa indiferent perquè toca l'arrel de la consciència cristiana. En la nostra consciència eclesial, tot martiri és una manifestació de la glòria del Crist i un do i un judici per a la vida present de l'Església.

TÀRRACO era una de les ciutats més importants de l'Imperi, capital de la Hispània citerior. Fundada des de temps antics, al segle III apareixia com a ciutat fortificada amb els elements propis de la *civitas romana*: el circ, el teatre, el fòrum, el pretori, l'amfiteatre, àrees funeràries... A l'acròpolis de la ciutat s'ubicava el gran recinte del *Concilium Provinciae*, amb una gran plaça de representació i una àrea sacra amb un o més temples dedicats al culte imperial. Aquest espai era el lloc que escenificava, per excel·lència, el poder de Roma a Tàrraco. La seva població era important. Tingueu en compte que a l'amfiteatre hi cabien catorze mil espectadors. Tanmateix, a meitats del segle III havia començat un temps de transformació i no tenia l'esplendor dels temps de la *pax romana* que havia tingut durant l'imperi d'August. Tenia el títol de COLONIA IULIA URBS TRIUMPHALIS TARRACO.

Què són les actes d'un martiri?

Són un document de la fe (*documenta fidei*). Són relats que narren el martiri de creients que durant el temps de l'Imperi romà van patir persecució i mort per causa de la seva adhesió a la fe en Jesucrist. D'actes de martiri n'hi ha d'autèntiques i de no autèntiques. Això darrer vol dir que van ser escrites en un temps molt posterior als esdeveniments narrats. Però això no significa que siguin absolutament falses; sempre hi pot haver un fons d'historicitat que els historiadors procuren d'escatir. Tenen com a característica una abundància de fets portentosos, una finalitat més parenètica, i estan escrites sobre un gènere hagiogràfic propi, gairebé a manera de clixé.

Les autèntiques, al contrari, són pròximes als fets relatats. Les Actes de sant Fructuós són absolutament autèntiques. I és admirable la precisió de les dades temporals i de localització amb què són descrits els esdeveniments. Tot i així cal afirmar que els apartats 7-10 de la *Passio Fructuosi* són posteriors i obeeixen a una mà interpoladora. Però també aquestes interpolacions són antigues; no pas de l'època medieval, com en altres casos.

Les fonts del relat de les actes autèntiques són:

- El testimoni ocular dels assistents.
- Els arxius públics dels processos judicials romans.
- La memòria de l'Església, que no oblidava els seus màrtirs.

El *Catecisme de l'Església catòlica* diu que «les Actes del martiri són els arxius de la Veritat escrita amb sang» (cf. CEC 2474).

Com s'han conservat les Actes?

Naturalment no tenim el manuscrit primer i original, però tenim còpies de manuscrits molt antics dispersos per diversos llocs del món. El més antic és del segle VII. La seva conservació obeeix en gran part a un costum litúrgic. El dia de la mort dels màrtirs ben aviat va ser celebrat pels cristians. Era anomenat el *dies natalis*. Els cristians feien memòria del màrtir o dels màrtirs reunint-se litúrgicament a prop del seu sepulcre o en la *memoria martyrium*. Allí celebraven l'eucaristia i s'encomanaven a la seva intercessió. En la tradició litúrgica hispànica antiquíssima, després del salm (*Psallendum*), en la litúrgia de la Paraula, es llegien públicament les Actes del martiri. El lector anunciava el títol de les Actes i el poble aclamava: *Deo gratias*. Després de la lectura el poble contestava «Amén», un amén ple de significat, car és una adhesió a la fe del màrtir i un reconeixement de la seva fe eclesial. Després, el bisbe, o qui fos, predicava la paraula de Déu fent servir els exemples dels màrtirs, entenent que la millor predicació de l'evangeli era la dels màrtirs, ja que ells van predicar l'evangeli de paraula donant el testimoni suprem de la fe. Les Actes del martiri van ser recollides en la litúrgia hispànica en un llibre litúrgic anomenat *Passionari*. En la tradició romana ben aviat s'escriuen els martirologis. El primer és el Martirologi Jeronomià, del segle V, i la darrera edició del Martirologi Romà és de l'any 2001. En aquest últim es llegeixen al 21 de gener aquestes belles paraules, com a elogi dels protomàrtirs de Tarragona: «Tarràcone in Hispania Citeriore, passio sanctorum martyrum Fructuosi, episcopi, Augúrii et Eulógii, eius diaconorum, qui, sub Valeriáno et

Galliéno imperatóribus, post fidei confessionem coram Æmiliáno procuratóre in amphitheátrum adducti sunt, ubi, prece ab episcopo fidélibus adstantibus clara voce pro pace Ecclésiæ adhibita, flammis iniécti et génibus nixi deprecántes martýrium compleverunt», que traduït vol dir: ‘A Tarragona, a la Hispània Citerior, passió dels sants màrtirs Fructuós, bisbe, Auguri i Eulogi, diaques seus, els quals, en temps dels emperadors Valerià i Gal·liè, després d’haver confessat la seva fe en presència del procurador Emilià, van ser portats a l’amfiteatre, i allí, en presència dels fidels i amb veu clara, el bisbe va pregar per la pau de l’Església, i posats enmig del foc i pregant agenollats van consumir el seu martiri.’

Quan s’escriuen les Actes de Fructuós?

Hi ha indicis per a creure que les Actes de Fructuós són quasi contemporànies als fets que descriuen: per raó de la crítica interna del relat i del llenguatge descriptiu, quasi visual; pel fet que el localisme és precís, i sobretot pel llenguatge processal romà arcaic i autèntic. És cert que el gran poeta cristià que va néixer el 348 i va morir més tard del 405 les va conèixer i les tenia al davant quan va escriure l’himne VI del *Peristephanon* o *Llibre de les Corones*, i que sant Agustí, que va morir el 430 i va ser bisbe d’Hípona des del 392, les va predicar en el cèlebre sermó 273 justament un vint-i-u de gener. El que és cert, doncs, és que les Actes tal qual ja eren conegudes i utilitzades immediatament després de la pau de l’Església. Fins llavors havien estat als arxius de l’Església de Tarragona.

Qui escriu les Actes?

Segurament un laic, de professió militar: per raó que a l’apartat tercer anomena *Felix un comilitio frater noster*. No seria estrany, perquè en les Actes, com veurem, hi ha moltes referències tècniques a l’estament militar. Al segle III era ja usual que hi haguessin soldats cristians.

Des de quan hi ha presència de l’Església a Tàrraco?

L’expansió de la bona nova de l’evangeli de Jesús es va esdevenir a casa nostra, segurament, dintre el primer segle després de la mort de Crist, quan els romans havien unificat tot el territori i li havien donat una cohesió interna. Com passa en molts llocs, els inicis del cristianisme són foscos. Però nosaltres tenim la tradició de la presència i de la predicació de sant Pau a Tarragona, aleshores la ciutat més important i capital de la Hispània Citerior i la porta de la península. Aquesta tradició té una base ben sòlida. És cert que a la Carta als Romans (cf. 15,23-28), escrita l’hivern dels anys 57-58 dC, sant Pau expressa el desig d’anar a Hispània tot passant per Roma. No sols expressa el desig, sinó que té decidit d’anar a la península Ibèrica. Però sabem que sant Pau va ser empresonat a Palestina l’any 58 dC i després portat presoner a Roma, on va arribar probablement el mes d’abril del 61 dC; però entre la seva presó i posterior alliberament a Roma fins a la seva mort, ocorreguda uns cinc o sis anys més tard, hi ha un buit en qual és probable el seu viatge a Tarragona. Segons Plini, el temps d’anada de Roma a Tarragona per

mar era de quatre dies, i a Cadis set. En aquest temps va tenir temps per acomplir el seu desig i la seva decisió. Per tant, la vinguda de sant Pau a Tarragona és creïble i fonamentada. De fet, al segle I hi ha el testimoni de sant Climent, i després d'ell altres pares de l'Església afirmen l'anada de sant Pau a Hispània. Aquesta tradició paulina consolidada entre nosaltres és absolutament atendreble i altament probable, segons molts historiadors i biblistes. I, per tant, la nostra Església bé es pot anomenar *Ecclesia Pauli*. És una possibilitat real, doncs, que la *plantatio ecclesiae* l'hagués fet Pau mateix. Per altra banda, l'Església de Tarragona immemorialment sempre s'ha anomenat *Ecclesia Pauli et Theclae* (la deixeblla de sant Pau). A l'actual Tarragona, la bella i antiga capella romànica del Seminari, dedicada a sant Pau i construïda sobre roca, és un memorial d'aquesta predicació, més simbòlica que real. Després d'aquesta tradició apostòlica el primer testimoni cristià documentat és el martiri de sant Fructuós i els seus diaques, el 21 de gener de l'any 259, i s'hi reflecteix una Església ja consolidada. L'Església que queda reflectida en les Actes necessàriament ha de ser una Església que ja estava ben arrelada, i això implica una forta tradició cristiana anterior.

Per què l'Imperi perseguia els cristians?

El món antic desconeixia per complet el concepte de llibertat religiosa. La religió de cada país integrada en la grecoromana servia com a fonament perquè funcionessin pacíficament els diversos estaments i pobles que constituïrien l'Imperi; per això les religions paganes autòctones de

les províncies convivien pacíficament dins l'hel·lenisme. El judaisme només era tolerat com la religió pròpia d'un poble que formava part de l'Imperi, i la seva pregària era considerada útil a l'Estat. Quan es va diferenciar el cristianisme del judaisme va començar el problema. Els cristians eren considerats irreligiosos (ateus) i com una religió excloent de les altres. I sense estar-ne exempts, com els jueus, se'ls podia aplicar la llei comuna de perturbadors de l'ordre públic, car es negaven a participar en els actes del culte imperial. No es poden magnificar les persecucions de Roma contra els cristians, ja que moltes vegades eren actuacions locals i sempre es procedia segons el dret romà. Només van existir dues persecucions generals contra els cristians a tot l'Imperi, la de Deci i la de Diocleciana; però que van existir molts màrtirs és un fet incontrovertible. Sant Agustí deia: «Si un dia es volgués fer el recompte, en trobaríem milers»; els historiadors arriben a dir que van ser més de deu mil els màrtirs, una xifra que podem trobar alta, però que és molt inferior als màrtirs del segle XX.

Valerià va ser emperador de Roma entre el 253 i el 260, i Gal·liè, fill seu, havia estat associat al poder imperial. Vers el 257 l'emperador Valerià, en principi tolerant amb els cristians, va canviar d'opinió. Algú li va aconsellar que els déus no li serien propicis mentre els cristians campessin lliures, però la raó devia ser més complexa. L'economia de l'Imperi anava cada vegada pitjor, i desapropiar els cristians dels seus béns seria una bona empresa. Va publicar dos edictes, l'agost del 257, en què ordenava que els membres de la jerarquia fossin obligats a fer sacrificis als déus de l'Imperi i que es confiscassin els béns de l'Església.

Els qui eren de classe alta tenien dret a la deportació. L'agost del 258 va fer públic un altre edicte molt més repressiu. Decretava la immediata pena de mort (*in continenti*) als membres del clergat que no volguessin fer sacrificis als déus. L'aplicació d'aquest decret va ser immediata i rotunda. El 6 d'agost d'aquell any el papa Sixt II, amb sis dels seus diaques, van ser decapitats mentre celebraven un acte de culte. El dia 10 d'agost va ser occit el setè diaca de l'Església romana, sant Llorenç. A Cartago va ser decapitat també el seu bisbe sant Cebrià, i el gener del 259 van cremar vius el bisbe de Tarragona i els seus diaques. Hi va haver màrtirs a d'altres llocs amb actes conservades i autèntiques. El fill de Valerià, Gal·liè, va ser emperador únic entre el 260-268, però va deixar tranquils els cristians, els quals van poder recuperar els seus béns, i la pau de l'Església va durar quaranta anys fins al temps de la gran persecució, sota Dioclecià. La persecució de Valerià anava adreçada contra la jerarquia eclesiàstica amb voluntat de desestructurar l'Església. Cal esmentar d'una manera particular la relació estreta que hi havia entre les Esglésies de l'Àfrica proconsular i l'Església hispànica. Són molts els testimonis litúrgics, epistolars i arqueològics que ho testifiquen.

Com sabem la data del martiri de Fructuós?

Les Actes diuen que va patir el martiri un divendres, i per càlculs de calendari i pels anys del consolat d'Emilià i Bassus, el vint-i-u de gener només podia ser divendres l'any 259.

Per què s'escriuen les Actes dels màrtirs?

Per a servir la memòria dels atletes de Crist que per causa seva van morir i van sortir victoriosos en el combat, perquè la seva mort esdevenia un acte de fe en la mort i resurrecció de Crist. Per tant, són signes de la seva victòria. També les Actes van ser escrites per recollir les darreres paraules dels màrtirs que van deixar com a herència a la seva Església. Per això, les Actes considerades autèntiques poden reportar les *ipsisima verba* dels màrtirs abans de l'execució. Aquestes actes eren considerades un veritable tresor de cada Església, que de manera anual en feia memòria. També, el nom dels màrtirs eren inclosos en la pregària eucarística i en els díptics diaconals de la pregària dels fidels.

Què sabem de l'Església de Tarragona del segle III?

No sabem res més de l'Església de Tarragona de mitjans del segle III fora del que diuen les Actes. Sabem que hi havia l'episcopat monàrquic, dos diaques, un lector per a la lectura de l'Escltura i una comunitat de fidels; sabem a més que celebraven el dia del Senyor, amb l'eucaristia, i que el baptisme era administrat en nom de la Trinitat. També, que practicaven el dejuni els dimecres i els divendres i que observaven les hores de pregària. Eren costums, aquests, gairebé apostòlics, universals. Sabem també que hi havia una comunitat de fidels, que l'autor de les Actes anomena amb

un nom comú entre cristians: la fraterna (*fraternitas*). L'Església estava organitzada amb els diversos ministeris; quasi segur que no hi havia preveres a la ciutat, altrament haurien estat esmentats, i el servei dels diaques implicava un servei als pobres, molt probablement organitzat en diaconies. Hi ha dues dades que val la pena retenir: que el soldat de nom Fèlix era un cristià, i que el bisbe Fructuós era ben vist pel poble, car l'estimaven no sols els creients sinó també els pagans. Això és un indicador que la presència del cristianisme a la ciutat ja era significativa i notòria. Era governador de Tàrraco un

tal Emilià, del qual ara per ara no hi ha cap document, ni escrit ni epigràfic, que ens en parli. Aquest tenia organitzat, com arreu de l'Imperi, un cos policial de soldats, anomenats *beneficiaris*: són els que arresten Fructuós i són testimonis de la seva execució. Dissortadament no sabem res de la *domus ecclesiae*, la 'casa de l'Església', el lloc de reunió per al culte eucarístic, per al baptisme i per a l'ensenyament de la fe; tampoc del lloc on vivia el bisbe. Els testimonis arqueològics sobre la presència cristiana a Tarragona, tant de la necròpolis com de l'amfiteatre i altres llocs, són posteriors.

Comentari textual

Sobre el títol de les Actes

El títol de les Actes ja té un sentit teològic. El relat és una *passio*. Aquesta paraula llatina té un sentit pasqual. Ve de *pas*, de *pasqua*, d'*èxode*. El martiri cristià és una incorporació a la Pasqua del Crist, al seu pas d'aquest món al Pare. El martiri és la plenitud del baptisme, la seva més alta expressió. La paraula *passio* té la connotació del triomf pasqual del Crist. I és un martiri que van patir «sota els emperadors Valerià i Gal·liè». Aquest *sota els emperadors* és ressonància de les paraules de la professió de fe: «Patí sota el poder de Ponç Pilat.» El martiri fa resplendir la victòria pasqual de Jesucrist. El Prefaci I dels Màrtirs diu: «Vós, que manifesteu la vostra glòria en la multitud dels sants, i que en coronar llurs mèrits, coroneu els vostres dons.»

Empresonament de sant Fructuós i els seus diaques

Fructuós és anat a cercar a l'albada del diumenge. Ell encara descansava. Són els soldats beneficiaris, dels quals les Actes reporten els noms (Aureli, Festuci, Eli, Pol·lenci, Donat i Màxim), que el vénen a buscar; es dedueix que els diaques vivien amb ell. Començava justament el *dies dominica*, el dia del Senyor, la seva passió. Des del començament l'autor fa

una lectura teològica de la passió i martiri de sant Fructuós i vol establir una *imitatio Christi*. Ell mateix es lleva i, com el Senyor a l'hort de Getsemaní, ell mateix surt a l'encontre dels soldats. Delicadament els demana que permetin que es calci, perquè anava encara amb les *solea*, un calçat que els romans feien servir per anar per casa. El tema de calçar-se tindrà importància, com després veurem. Ell i els diaques Auguri i Eulogi són detinguts i portats a la presó (impossible de saber on era). La comunitat, a la qual l'autor de les Actes dóna el nom de *fraternitas*, no els deixa. Hi ha una comunió profunda entre la comunitat i el seu bisbe, també amb els diaques. Malgrat ser a la presó, eren ben presents en el seu cor. No l'abandonen pas. Tant, que l'assisteixen i li demanen que pregui pels germans. Hi ha dos temes que surten ja en aquest primer acte. I que s'aniran repetint al llarg del relat. Són els temes de la fortalesa i de l'alegria de sant Fructuós. És la crida al martiri, al testimoni suprem de la seva fe. I, per primera vegada, es diu d'ell que es va mantenir ferm (*certus*) i joiós (*gaudens*) davant del martiri que l'esperava. La crida del governador provoca en ell la certesa de la fe i la joia dels qui són perseguits a causa del nom de Jesucrist (cf. Mt 5,11). A aquests dos temes cal afegir-ne un altre que ocupa un lloc central: la pregària, la qual, des de l'inici fins al final de la seva passió, es fa present dins del cor

de sant Fructuós. La seva detenció és el començament de la seva passió, i sap que el reclama el governador, però que sota la crida del governador hi ha la crida del mateix Senyor a la generositat més alta, la generositat del martiri. La corona a la qual és cridat és una corona que posa el mateix Senyor, és la que ell té reservada als vencedors (cf. 2Tm 4,8 1Pe 5,4). I esdevé d'aleshores ençà un orant. L'hagiògraf aquí fa quasi una cita explícita de l'Esriptura. L'apòstol Pau diu a 1Te 5,17: «Pregueu contínuament.» Podria ser que això fos també una evocació a la fidelitat a les hores de pregària que els cristians, des dels temps apostòlics, tenien costum de fer. Recordeu que els apòstols pujaven al temple a les hores de pregària (cf. Ac 3,1). Aquesta pregària anava precedida del dejuni, com a signe de la memòria de Déu dins del seu cor i del desig del banquet del Regne. No prega ell únicament, sinó que la comunitat li demana que pregui per ell. Un màrtir esdevenia un intercessor, i la comunitat era conscient del valor de la seva pregària intercessora a favor de tots. Fa pensar en el text del llibre dels Fets dels Apòstols: «Mentre Pere era a la presó ben vigilat, la comunitat pregava a Déu intensament per ell» (12,5).

El baptisme de Rogacià

L'autor de les Actes dóna una notícia sorprenent. Essent a la presó, Fructuós exerceix el seu ministeri episcopal i bateja un catecumen (al segle III el catecumenat ja estava inicialment organitzat). La manera com dóna la notícia és un indicatiu més de la contemporaneïtat de les Actes. Parla de Rogacià, al qual anomena «germà nostre», com si tots el coneguessin. Quantes preguntes planteja aquesta dada

a les quals no podem contestar: Qui era Rogacià? Per què es va batejar a la presó? Era també un que era a la presó? Com es va celebrar aquell baptisme? Les respostes són impossibles. ¿Es pot dir que el catecumen Rogacià, conscient del martiri de Fructuós, va entrar a la presó i li va demanar el baptisme? ¿I qui sap si es va fer batejar perquè sabia que es quedaria sense bisbe i sense diaques? S'ha de tenir en compte que en aquell temps ningú fora del bisbe no podia administrar el baptisme. O bé, ¿qui sap si era conscient del valor i de l'honor que implicava ser batejat per un confessor de la fe? El que és segur és que sant Fructuós li va proclamar la paraula de Déu i va seguir la manera més antiga de celebrar el baptisme: Rogacià va fer de cara a occident la renúncia al Maligne i a les seves obres; i després, de cara a orient, va professar la fe trinitària, rebent l'ablució de l'aigua i la imposició de les mans. També l'òscul de la pau. Així ho testimonia el ritual de la Tradició Apostòlica, que és el ritual més antic del baptisme que coneixem, que era en el segle III d'ús universal. També Pau va batejar a la presó (Ac 16,29-33). El baptisme de Rogacià evoca les paraules de la segona carta a Timoteu: «I per ella [la Paraula] haig de sofrir fins al punt de trobar-me encadenat com si fos un malfactor. Però la paraula de Déu no està pas encadenada» (2,9). De Rogacià, Fructuós hauria pogut dir el mateix que sant Pau va dir d'Onèsim. «Et faig una súplica a favor d'Onèsim, el meu fill, que he engendrat en la fe estant a la presó» (Flm 1,10). I Prudenci escriu aquests dos versos: «Exercent ibi mysticum lavacrum / et purgamen aquæ: stupent tenebræ» (v. 29 i 31) ('administren allí el místic baptisme / i fins les tenebres es meravellen d'aquesta purificació de l'aigua').

Judici i condemna

És un dels moments més alts del relat martirial. És l'hora del testimoni de la fe. Cal tenir present el text de 2Tm 1,8: «Per tant, no t'avergonyeixis de donar testimoni de nostre Senyor ni t'avergonyeixis de mi, presoner per causa d'ell. Suporta juntament amb mi els sofriments a favor de l'evangeli, amb la fortalesa que ve de Déu.» Fructuós no es va avergonyir de la seva fe ni del testimoni de Jesucrist. Ell mateix havia escoltat tantes vegades les paraules de sant Pau: «Davant de Déu, que dóna vida a tota cosa, i davant de Jesucrist, que en presència de Ponç Pilat va fer la seva noble confessió, et recomano que guardis irrepressible i sense taca el manament rebut, fins que es manifestarà nostre Senyor Jesucrist. Déu farà que es manifesti en els temps fixats, ell que és el benaurat i l'únic sobirà, el Rei dels reis i el Senyor dels senyors» (1Tm 6,13-15) Havia arribat el temps i l'hora de fer seves aquestes paraules i aplicar-les a la seva vida.

El text del judici i condemna de Fructuós i dels diaques és, segons els entesos, el nucli més original i menys interpolat del relat, perquè reflecteix l'ús judicial i el procediment penal dels romans. Els verbs i les expressions llatines que surten en la llengua original del text són tecnicismes jurídics. Impressiona la serenitat del bisbe i dels diaques durant l'audiència judicial. Feta la compareixença judicial, el governador inicia l'interrogatori. Demana a Fructuós si sap l'ordenança dels emperadors. Fructuós respon que la desconeix, i afegeix: «No ho sé, què han manat: jo sóc cristià.» Com si digués: abans que res i passi el que passi jo manifesto la meva

fe. Aquest «jo sóc cristià», repetit tantíssimes vegades en tants relats martirials de la història de l'Església, colpeix el cor. *Cristià* aquí és un nom, una identitat, una vocació, una pertinença al Crist, un formar part del seu nom. Nosaltres formem part del Nom de Jesucrist, Senyor.

El governador li explica que els emperadors han manat fer sacrificis als déus per donar-los culte. Això consistia en una libació d'encens davant de l'estàtua dels déus o dels emperadors. I Fructuós respon amb una professió de fe que es repeteix en altres relats martirials, com la professió de fe en l'únic Déu: «Jo adoro l'únic Déu, que ha fet el cel, la terra, el mar, i tot el que contenen.» Té la ressonància de l'Esclat: Ex 20,11; Sl 146 [145],6 i Ac 14,15. Ja que apareix en altres actes de martiri, aquestes paraules tenen l'aire de ser una professió de fe ja feta i acostumada. De fet, són les primeres paraules del credo. El governador gairebé insisteix, com si digués: «Però que no ho saps, que els déus existeixen?» La resposta de Fructuós li resulta del tot incompreensible: li torna a respondre que «no ho sap», com volent dir: «Ni ho sé, ni ho vull saber.» La resposta d'Emilià és veritablement terrible: «Ho sabràs després.» Fixem-nos en l'agilitat del diàleg i en l'ordre lògic dels verbs: «Saps...?» «No ho sé!» «Ho sabràs després!» Això equivalia a la sentència. El sant bisbe en pren consciència i llavors es posa en actitud intensa de pregària. De fet, no pot fer altra cosa. Només pot mirar des d'ara el rostre gloriós del seu Senyor (*respexit ad Dominum*). També aquí ressona la Santa Esclat i hom pensa en el martiri d'Esteve (cf. Ac 7,55). I ressona també el text de la Carta als Hebreus: «Tinguem la mirada fixa en Jesús, el qui ens ha de guiar pel camí de la fe i el qui la porta a la plenitud. Ell, per arribar a la

felicitat que li era proposada, va suportar el suplici de la creu, sense fer cas de la vergonya que havia de passar, i està assegut a la dreta del tron de Déu» (He 12,2). El governador, quasi desesperant-se i al límit del que pot suportar, expressa el que pensa: «Quan no es dóna culte als déus ni s'adoren les estàtues dels emperadors, homes com aquests són de qui es fa cas, aquests són els temuts, aquests són els adorats.» Gairebé exasperat opina, com pensant en veu alta, que tot el sistema de l'Imperi, un Imperi que estava fonamentat en la *pax deorum*, es desmunta. El culte als emperadors era allò que mantenia units els ciutadans de l'Imperi. Més encara: homes com Fructuós són perillosíssims perquè suplanten dins de la consciència de molts ciutadans el poder imperial, el desafien o el tenen per no-res. L'interrogatori s'adreça llavors als diaques. Primer a Auguri i després a Eulogi. Al primer li diu que no faci cas de les paraules de Fructuós si vol salvar la vida. Fa la impressió que el vol convèncer: «No facis cas de les paraules de Fructuós.» Però el sant diaca respon amb la professió de fe: «Jo adoro Déu omnipotent.» I dirigint-se a Eulogi, com per certificar la seva opinió abans expressada, li diu: «Tu també adores Fructuós?» I amb la saviesa del cel, que el Senyor va prometre als qui serien portats als tribunals a causa del seu nom (cf. Mt 10,19), ell respon: «Jo no adoro Fructuós sinó Aquell que Fructuós adora.» Emilià no veu més llum i opció, i dóna per tancat el judici dictant la sentència: «I manà que els cremessin vius.» És la *damnatio ad viricomburium*, una terrible manera que tenien els romans d'executar la pena capital, que consistia a cremar vius els condemnats a mort. La pena capital, segons es diu després, s'executaria a l'amfiteatre de la ciutat.

Conduït a l'amfiteatre (cf. *Actes*, n. 3)

Sant Fructuós llavors va ser portat a l'amfiteatre de la ciutat, que era vora la platja. Llavors una manifestació d'afecte es dóna envers ell, no pas únicament per part dels creients, sinó també dels pagans. Ell era ben vist i estimat per tot el poble. Aquest amor molt probablement Fructuós se l'havia guanyat. Si l'acompanyaven els diaques volia dir que la caritat havia estat organitzada a la ciutat i devien ser molts els qui s'havien beneficiat de la caritat de l'Església en temps difícils, de fam i de pesta. Però el més curiós és que se citi sant Pau i es digui que Fructuós és tal com sant Pau havia manifestat que calia que fos un bisbe. Els textos als quals l'hagiògraf es refereix només poden ser dos en el Nou Testament: 1Tm 3,1-7, on diu:

Això que et dic és digne de crèdit: aspirar a ser el pastor d'una comunitat és desitjar una noble tasca. El pastor d'una comunitat ha de ser irrepreensible, marit d'una sola muller, sobri, assenyat, educat, acollidor, dotat per a ensenyar, no donat al vi, ni violent, sinó de bon tracte, enemic de les baralles i del diner; ha de saber portar bé la pròpia casa i fer-se obeir i respectar pels fills. Perquè si algú no sap portar la pròpia casa, com podria tenir cura d'una església de Déu? El pastor d'una comunitat no ha de ser un que tot just s'ha convertit, no fos cas que la supèrbia l'encegüés i caigués en la mateixa condemna del diable. Cal també que tingui una bona anomenada entre els qui no creuen, per no caure en el deshonor ni en els parany del diable.

No és pas difícil trobar els trets de sant Fructuós en aquest fragment de la primera carta a Timoteu; però sobretot fixem-nos en el darrer verset (v. 7). Certament ell te-

nia bona anomenada, no tan sols entre els creients sinó per part de tots. Feia honor a les paraules de sant Pau a 2Co 8,21: «Hem de procurar fer el bé no solament davant de Déu, sinó davant dels homes.»

I l'altre text és de Tt 1,7-9, on es diu:

Cal, en efecte, que el pastor d'una comunitat sigui irreprensible, ja que és administrador de la casa de Déu: no ha de ser presumptuós, ni irascible, ni donat al vi, ni violent, ni amic de negocis bruts; ha de ser acollidor, amic del bé, assenyat, just, íntegre, amo de si mateix, fermament adherit a la doctrina autèntica que és conforme a l'ensenyament rebut. Així serà capaç d'exhortar amb una doctrina sana i de refutar els qui s'hi oposen.

També aquest text reflecteix l'actitud de sant Fructuós: es manifesta sense ira, ni cap presumpció, humilment dóna testimoni de l'ensenyament de la fe rebuda i ple de serenitat es capté com a «amo de si mateix» en aquella hora, la més alta, de la seva vida.

Aquesta referència a sant Pau és un *unicum* en els relats martirials coneguts. ¿L'Església de Tarragona mantenia viva la tradició de la predicació apostòlica a la ciutat? ¿Era ja tan coneguda en temps de Fructuós aquesta tradició que per descriure el ministeri del bisbe Fructuós l'hagiògraf apel·la a la doctrina paulina? És impossible de saber-ho perquè falta un testimoni entre Pau i Fructuós. Tanmateix aquesta referència, aquí, a sant Pau, és sorprenent i crida l'atenció. Per altra banda, l'apòstol sant Pau és descrit amb els títols paulins per excel·lència: «Vas d'elecció i mestre dels pagans.» ¿Això indicaria una presència forta de l'apòstol Pau en la memòria del narrador, que expressaria els sentiments de la comunitat per a la qual escriu? És un cúmul

de conjuntures que totes plegades poden ser significatives.

Encara és més curiosa l'actitud dels soldats. Si ells sabien que s'encaminava vers una glòria tan gran vol dir que, almenys alguns d'ells, eren cristians. Ells també es troben amb aquest aiguabarreig de joia i de tristesa que és l'actitud que el Senyor demana al llevant taula del sant sopar als seus deixebles:

Heu sentit que us deia: «Me'n vaig, però tornaré a vosaltres.» Si m'estiméssiu, us alegràrieu de saber que me'n vaig al Pare, perquè el Pare és més gran que jo (Jn 14,28).

De fet, la professió militar era sensible a la fortalesa dels combatents. Per força havien d'admirar la serenitat i la fortalesa dels sants davant del martiri.

Encara no és hora de trencar el dejuni

Diu a continuació que una colla de germans li van oferir una barreja, o mixtura, per minorar el dolor. Probablement vi barrejat amb mirra, a manera d'estupefacent. Sant Fructuós, davant l'ofrena que li fan, que expressava l'amor que li tenien, la refusa. Potser l'autor vol veure-hi l'actitud del Senyor, que refusa el *vinum myrratum* a la creu (cf. Mt 27,34), però especifica tres coses:

- Primer, que el dimecres anterior ritualment havia observat la *statio*, que consistia a observar el dejuni que precedia la pregària feta a les hores establertes; i que aquell dia, que era divendres, no el volia trencar sinó amb els profetes i els màrtirs al paradís que Déu prepara per als qui l'estimen (cf. 1Co 2,9). I la raó per la qual no volia

trencar el dejuni era perquè encara era l'hora quarta, i el dejuni es perllongava fins a l'hora nona, és a dir, cap a les tres de la tarda.

- Segon: se'ns dóna notícia que els cristians de Tàrraco observaven l'antiquíssim costum de celebrar dos dies de dejuni a la setmana: els dimecres i els divendres (així ho remarca ja la *Didakhé*), i, més encara, que acostumaven a practicar les hores de pregària, també de costum apostòlic: tèrcia, sexta i nona (cf. Ac 3,1;10,3.31). Aquestes hores venien dels usos jueus tant al temple com a la Sinagoga. Fructuós en aquella circumstància no vol trencar el dejuni perquè encara és l'hora quarta (entre les deu i les onze del matí). El dejuni s'acabava amb la pregària de nona (vers les tres de la tarda), fins i tot amb la recepció o celebració de l'eucaristia, si bé aquesta pràctica última era diversa segons els llocs. Així es realitzava el manament de l'apòstol de pregar sense parar (cf. 1Te 5,17). Era el costum preceptuat de fer present la memòria de Déu en aquelles hores (*legitimæ horæ*). Hom pregava de genolls com a signe penitencial i emprava el saltiri. Aquelles hores ben aviat recordarien als cristians la sentència i el lliurament del Senyor, a tèrcia; la crucifixió, a sexta, i la mort del Senyor Jesús, a nona. Els cristians dejunaven els dimecres i els divendres, a diferència dels jueus, que ho feien els dilluns i els dijous. Si havien escollit aquests dies era també en memòria de la traïció i del lliurament del Senyor, el dimecres; i de la mort del Senyor, el divendres.
- Tercer: sant Fructuós diu més amb aquesta expressió: diu que té delit per

trencar el dejuni amb els profetes i els màrtirs al paradís que Déu prepara per als qui l'estimen. Hi ha una cita indubtable d'1Co 2,9: «Però, tal com diu l'Esriptura: Cap ull no ha vist mai, ni cap orella ha sentit, ni el cor de l'home somia allò que Déu té preparat per als qui l'estimen.» Se'ns diu, per tant, que sant Fructuós volia trencar el dejuni en el banquet del Regne (*latus atque securus festinabat*). Aquest darrer verb en llatí vol dir que desitjava ardentment, que tenia pressa o delit. I d'aquí es deriva l'estreta relació que hi ha entre el banquet eucarístic d'aquest món i el banquet del Regne (cf. Mt 8,11; Rm 14,17, Ap 2,7). El martiri esdevé la comunió més intensa amb Jesucrist, l'expressió més clara i inequívoca del do eucarístic. És això el que dóna a la mort de sant Fructuós i dels seus diaques el valor d'una acció litúrgica: una intensa memòria del Senyor en una profunda comunió amb ell i una donació de l'Esperit Sant. Des d'ara els màrtirs s'uneixen a l'ofrena del cos de Jesucrist. Representen en les seves existències temporals aquesta ofrena. Com el pa i el vi de l'eucaristia, com els dons elevats.

Però abans de continuar cal fer referència altra vegada a les actituds de Fructuós: ell romania alegre i confiat (*latus et securus*). Era la joia anticipada dels fills de Déu que viuen intensament les paraules de les benaurances, o bé la benaurança dels perseguits: «Feliços vosaltres quan, per causa meva, us insultaran, us perseguiran i escamparan contra vosaltres tota mena de calúmnies! Alegreu-vos-en i celebrehu, perquè la vostra recompensa és gran en el cel. També així van perseguir els profetes que us han precedit» (cf. Mt 5,11-

12). Rebia el do de la gran llibertat dels fills de Déu, que és un do de l'Esperit, en aquell moment suprem de donar la vida, i vivia encara la immensa confiança de saber que tot està en mans del Pare del cel. El botxí es quedava amb la força, però el màrtir es quedava amb la llibertat de donar la vida, i donar-la per amor per imitar el seu Senyor: «Ningú no me la pren, sóc jo qui la dono lliurement» (Jn 10,18a). I és ell, el màrtir, no pas el botxí, el vencedor.

Promesa, pregària i intercessió en l'hora del martiri

Un cop arribat a l'amfiteatre se li acosta un noi joveníssim, Augustal, que era el lector de la comunitat. Desfet en llàgrimes li suplica que li permeti de descalçar-lo, anticipant així l'*exaltatio*. Els condemnats a mort havien de morir nus i descalços. Li ho demana amb una delicadesa exquisida i amb les llàgrimes tan dolces d'un adolescent, que el deixi descalçar. Aquelles llàgrimes no podien ser sinó d'amor. I el sant bisbe li respon amb un amor exquisit i també delicat: «Deixa-ho fill, jo mateix em descalço.»

És significatiu que aparegui primer el lector, car en l'oblació eucarística sempre hi ha abans la proclamació de la Paraula. És significatiu que sigui Fructuós mateix qui quan va ser pres es volgués calçar i ara ell mateix es vulgui descalçar. És impossible que no pensem en la visió d'Ex 3,5, en què Déu va dir a Moisès: «No t'acostis. Treu-te les sandàlies, que el lloc que trepitges és sagrat» (cf. també Ac 7,33).

Als ulls de l'autor de les Actes, la triple, o l'única, foguera encesa era el record inevitable de l'esbarzer incandescent

de la teofania del desert. Teofania és el lloc de la glòria de Déu. Fructuós i els seus diaques estaven a punt d'entrar a la glòria de Déu trinitat. Descalçar-se és prendre consciència d'estar davant la glòria de Déu. El martiri era terra sagrada. Com qui ha d'oficiar una litúrgia. Ara bé només hi podia entrar com a servent. Per tant el martiri és un acte sagrat, i hi ha d'entrar com un servent de Crist, com el qui serveix, no com el qui és servit (cf. Mt 20,28). Ningú no li podia prendre el lloc de servent de Jesucrist. Ell mateix s'ha de descalçar com un signe de decisió i de llibertat, però també com un signe de la seva condició de servent; de servent de Crist i de l'Església. «Si encara busqués de plaure als homes, ja no seria servent de Crist» (Ga 1,10). També cal evocar aquí l'actitud de Joan, el Baptista, que tampoc era considerat digne de portar el calçat del Senyor (cf. Mt 3,11). Fructuós, a la presència del Crist de la glòria, no ocupava el seu lloc; ocupava el lloc del servent. Ningú no podia descalçar-lo, perquè ell mateix era servent de Crist. Només servent; era bisbe, certament, però abans que res era servent de Crist.

S'acostava l'hora de l'oblació, l'hora de nona, l'hora de la pregària, l'hora de trencar el dejuni. Però el text, abans, fa intervenir un altre personatge: «Ja descalçat, se li apropà un company d'armes i germà nostre que es deia Fèlix i, estrenyent-li la mà dreta, li suplicava que pregués per ell.» I Fructuós respon amb veu alta, de tal manera que el poden escoltar tots: «Ara, em cal pregar per l'Església catòlica, estesa d'orient a occident.» És una frase ritual que s'utilitzava en la celebració eucarística. És la invitació que el ministre que dirigeix la pregària fa a l'assemblea. Ell cita amb aquestes

paraules el començament de la pregària dels fidels (*prex fidelium*) que forma part dels díptics diaconals, que proclamava un diaca i que han perviscut encara ara en la litúrgia hispànica. És una de les fórmules fixades per la més antiga litúrgia cristiana i porta una ressonància de les paraules de sant Cebrià: «Ecclesiam sanctam catholicam in orationibus in mente habemus, ut eam Dominus fide et spe et charitate propitius ampliare digneris» (*Ep.* 62,4). És coneguda de tothom l'estreta relació que hi havia entre les Esglésies del nord d'Àfrica i les d'Hispania. Aquest protocol litúrgic està encara present en l'actual missal hispànic.

El seu cor ardent es manifesta com un cor orant. Ell sap que l'Església sofreix persecució, martiri i mort arreu, no sols a Tàrraco, sinó també a Roma, a Cartago, a l'orient. En això també s'assembla a sant Pau, que portava en el seu cor la sol·licitud per totes les Esglésies (cf. 2Co 11,28). Un cor orant, un amor universal, una pregària universal. Així era el cor del sant bisbe. Realment vivia el *sentire cum ecclesia*. Justament és sobre aquesta escena de les Actes que sant Agustí predica en el seu sermó 273:

Sortosos els sants en memòria dels quals celebrem el dia del seu martiri. A canvi de la salut del cos, van rebre la corona eterna, la immortalitat sense fi; a nosaltres ens van deixar una exhortació en aquestes solemnitats. Quan escoltem la passió dels màrtirs, ens alegrem i en ells glorifiquem Déu, i no ens dolem de la seva mort. En efecte, si no haguessin mort per Crist, ¿serien vius encara? ¿Per què la confessió no fa el mateix que fa la malaltia? Quan llegim la passió dels màrtirs, heu sentit les preguntes dels perseguidors i les respostes dels confessors. Entre d'altres, que n'és de bonica la del benaurat Fructuós!

Quan algú li va demanar que el tingués present i pregués per ell, va respondre: «Em cal tenir al pensament l'Església catòlica, de llevant fins a ponent.» Qui pot pregar per un de sol? Però qui prega per tots, no s'oblida de cap en concret. No s'oblida de ningú aquell que prega per tot el món. ¿Quin us sembla que va ser l'advertiment fet a aquell que va demanar que pregués per ell? Quin diríeu? Segur que ja l'heu encertat, però us el recordaré. Li demanava que pregués per ell. «També jo, li va dir, prego per l'Església catòlica, de llevant fins a ponent.» Si vols que pregui per tu, no t'apartis de l'Església per la qual prego.¹

Aquesta al·lusió a la litúrgia reforça una interpretació del martiri dels sants en clau eucarística, com una oblació dels sants en Crist al Pare del cel en la comunió de l'Esperit Sant. Fructuós, juntament amb els seus diaques, és a punt de sortir a l'arena de l'amfiteatre. Les fogueres estaven preparades. Ells estaven situats en una de les portes secundàries (*in fore*), en una de les portes per les quals sortien els gladiadors i les feres. Fructuós, ja nu i descalç, a punt d'entrar a la corona immarcescible del martiri (cf. 1Pe 5,4) més que no pas al suplici o a l'execució de la pena capital. I l'autor, en aquell moment, remarca, com un moment de solemnitat, la presència dels soldats beneficiats, els noms dels quals ha esmentat més amunt, els mateixos que abans l'havien arrestat, i diu, amb delicadesa, que eren allí més per amor del seu ofici que no pas per gust. Cal suposar que l'amfiteatre estava ple, i entre la gentada hi havia els germans,

¹ La versió catalana, la manllevo del bonic llibre: J. Guàrdia, *Sant Fructuós, pare, pastor, màrtir*, CPL, Barcelona 2001, p. 22. Vegeu el sermó complet a Ruiz Bueno, p. 795.

solidaris i fent pinya davant del martiri del seu bisbe i dels seus diaques. El moment, l'hora i la circumstància són impressionants i colpidors. Gairebé és una hora èpica. És llavors que Fructuós s'adreça a tots, amb veu clara, perquè el puguin sentir, de manera carismàtica. Això ho fa inspirat per l'Esperit Sant, talment una predicació. I la predicació cristiana neix sempre de l'escalf de l'Esperit i és dictada per la seva força. De fet, era la seva darrera exhortació episcopal. La presència de l'Esperit indica que el relat forma part de l'economia de la nova aliança, de la novetat del temps assenyalat per la presència de l'Esperit de la Pentecosta, que renova les seves meravelles. És el temps de la manifestació dels *magnalia Dei* (cf. Ac 2,11). I el text diu: «Fructuós, inspirat per l'Esperit Sant que parlava per ell, digué de manera que ho sentiren tant els soldats com els nostres germans: “Mai no us mancarà pastor. I no podran fallir l'amor i la promesa del Senyor ni en aquest món ni en l'altre, perquè això que ara veieu és breu com el sofriment d'una hora”.» Són les seves darreres paraules, les que deixa com a testament a la seva Església local. Els deixa una promesa i una certesa: la promesa que no els faltará mai pastor, que no els faltaran homes que en nom del Senyor ocupin el seu lloc. És una veritable predicació, dita des de la càtedra del martiri. I serà així perquè l'amor i la promesa del Senyor no poden fallir ni en aquest món ni en l'altre. Allò que estan veient ho han de considerar només com la feblesa d'una hora, com quelcom que passa aviat, com un dolor (*infirmitas*) que no té consistència en ell mateix. Una hora breu, plena de sofriment, però que, al capdavant, passa, però aquesta hora no defineix el futur. Són sentiments de confi-

ança i d'esperança, el que vol comunicar sant Fructuós en la seva darrera predicació. Moltes vegades les Actes s'escriuen per a conservar les darreres paraules dels confessors de la fe. Calia que el bisbe morís a la seva ciutat. Ell sol representava la fe de tots. I la promesa de Fructuós s'ha de veure acomplerta en la cadena de pastors que han ocupat la seu de Tarragona des d'aleshores fins a l'arquebisbe Jaume, que ha convocat i presideix aquest Jubileu. Veritablement, la càtedra episcopal de Tarragona és honorada pel martiri.

Consumació del martiri (cf. Actes, n. 4)

Les darreres paraules consolen la comunitat, i llavors van entrar a la salvació. El martiri ha esdevingut la seva salvació. És una manera teològica de dir que van ser adreçats vers les pires on els van lligar als *stipites* (estaques) que estaven ja preparats, i que després van encendre el foc. L'autor diu encara que eren «dignes i feliços» perquè rebien en el mateix martiri «el fruit promès en les Santes Escripures». L'oblació dels seus cossos era consumada per les flames trepidants. L'espectacle devia ser esgarrifós, però el piadós autor evoca llavors una escena de l'Antic Testament, la dels tres joves posats dins del forn del llibre de Daniel (cf. Dn 3,1-25). És una escena particularment estimada en l'antiguitat cristiana i que evocava el misteri pasqual del Senyor. Era quasi connatural que ho fes: tres fogueres i tres homes, com una imatge de la Trinitat que s'acomplia en ells. L'autor, amb una perfecció ortodoxa, anomena el nom de la Trinitat divina: «El Pare no els abandonava, el Fill venia a ajudar-los i

l'Esperit caminava entre les flames.» El foc d'aquest món, amb tot el simbolisme escatològic i teofànic que té, estava ple de la presència divina. Aquesta imatge, la dels tres joves a dins del forn, era estimada pels primers cristians perquè entenien que si a l'Antic Testament els tres joves van ser alliberats, en el Nou Testament no cal que ho siguin, perquè el Crist veritablement havia ressuscitat i el foc d'aquest món era el foc que, com el carruatge de foc d'Elies, s'enduia els màrtirs a les regions celestials. Prudenci ho diu molt bé en els seus versos: «Quant a ells, però, els respectà piadosament la flama, perquè no havia inaugurat l'hora de llur passió ni el Crist no havia inaugurat encara l'època de les morts glorioses» (cf. *Llibre de les Corones*, Himne VI, versos 115-118).

Cal que ens fixem en el verb *compleretur*, que vol dir 'omplir totalment', 'portar a la plena significació', o bé 'acomplir a la perfecció'. El text diu: «Ja que també en ells es representava la Trinitat divina.» Evocaven la santa Trinitat en el foc de l'Amor. I de fet, aquesta Trinitat es feia present allí: Déu Trinitat acollia l'oblació dels seus servents, units a l'oblació del cos de Crist. El sacrifici era consumat i dut a la perfecció. L'eucaristia que no havia pogut celebrar el diumenge, perquè va ser arrestat, la celebra ara, no pas amb el signe, sinó amb la realitat de l'oblació de la pròpia vida, perquè no hi pot haver una identificació més gran del bisbe i dels diaques amb l'oblació del cos de Crist. Per això, abans ha sortit el lector, de nom Fèlix, que recordava la litúrgia de la Paraula; per això, abans, l'inici dels díptics, que recordava la *Prex fidelium*, ha estat iniciat; per això, abans hi ha la darrera predicació, una predicació

animada per l'Esperit Sant mateix, que té com a contingut la promesa que no ens faltará pastor i la certesa que l'amor del Senyor no fallaran mai ni en aquest món ni en l'altre. Faltava ara un signe, el darrer. Com en la celebració de l'eucaristia, després de la celebració de la Paraula falta el signe més excel·lent, un signe que ho revela tot i ho explica tot, i que ho porta tot a la màxima plenitud, *com un non plus ultra*; un signe que és un missatge, més enllà de les paraules. Per això les tires de roba o els cordills (*fasciolæ*) amb què tenien lligades les mans, havien estat consumits, i això va permetre a Fructuós d'aixecar els braços, adquirint la posició de l'orant. El bisbe eleva les mans pregant davant l'assemblea i per l'Església, talment quasi una celebració litúrgica. Però abans l'hagiògraf diu quatre coses:

- «Recordant el costum que tenia durant la pregària divina.» Es recorda que és bisbe. Es recorda que és l'hora de la pregària,² l'hora nona, l'hora de trencar el dejuni. L'oració divina és la pregària eclesial. També pot fer referència a l'anàfora. Es recorda de quan presidia l'assemblea dels creients en la sinaxi o en la pregària acostumada. L'*oratio divina* pot ser també una referència concreta a l'*oratio Domini*, el parenostre.
- «S'agenollà», car era l'hora nona, l'hora de l'oració. I el dejuni s'acabava amb la pregària feta de genolls, en signe penitencial.
- «Tot joiós», amb una joia que venia de dins, no pas de fora. A fora hi havia el dolor intens, a dins, la joia de morir per Crist.

² Cf. TERTUL·LIÀ, *De oratione* 23, PL 1, 1191.

- «Pregava Déu amb les mans esteses, signe de la creu victoriosa del Senyor.» Fa el signe de la creu amb els braços (cf. 1Tm 2,8). La creu és qualificada amb el neologisme cristià *tropaeum Domini*, que cal traduir com 'la creu gloriosa del Senyor' o 'la creu victoriosa del Senyor'. *Tropaeum* era un estendard que els destacaments romans portaven quan tornaven de la victòria com a signe de la derrota dels enemics i dels captius que havien fet. La tradició cristiana antiga relaciona molt aviat aquest *tropaeum* amb la creu del Senyor. És amb la creu, que el Maligne és vençut, els poders del mal enderrocats, i amb ella el Crist ha guanyat els homes per a Déu Pare i els fa estadants del seu Regne i els associa a la seva victòria. El darrer signe que fa Fructuós és la creu del Senyor. Aquesta és la seva darrera imatge vista des de la banda d'aquest món nostre. Amb la creu ha vençut. Cal tenir-ho present: «Perquè els qui han nascut de Déu vencen el món. La victòria que ha vençut el món és la nostra fe» (1Jn 5,4).

Aquesta mort, en realitat, és un testimoni eficaç que les forces i les potències enemigues de Déu ja estan condemnades a la impotència per Jesucrist (cf. Jn 16,33). Certament, les potències d'aquest món es queden amb no-res (el màrtir ja és mort i un mort no és res), però ells, amb la seva mort, han judicat ja aquest món i els poders d'aquest món per a l'edificació de l'Església, que continua lluitant en aquest món. Ells s'han burlat del poders d'aquest món i els han tingut per no-res. La seva mort martirial els ha condemnat i els ha relativitzat, perquè els màrtirs saben que morir és un guany (cf. Fl 1,20-21) i que la seva mort és anar cap al Pare, que sig-

nifica romandre en Déu per sempre (cf. Jn 17,24). Per això ells són els vencedors. Tot l'Imperi no va poder amb la fe de Fructuós, Auguri i Eulogi, més preciosa que l'or: «Perquè si l'or, que es fa malbé, és provat al foc, la vostra fe, més preciosa que l'or, també ha de ser provada, i així es farà mereixedora de lloança, glòria i honor el dia que Jesucrist es revelarà» (1Pe 1,7).

Els, enmig del foc i a l'amfiteatre de la ciutat, havien esdevingut el que sant Pau diu a 1Co 4,9: «Em sembla que a nosaltres, els apòstols, Déu ens ha col·locat els últims, com uns condemnats a mort: ens hem convertit en un espectacle [*theatron*] per a tot l'univers, àngels i homes.»

L'autor de la Carta als Hebreus també en fa memòria escrivint: «Els uns us convertíreu en espectacle [*theatrizomenoi*] per a la gent quan sofríreu oprobis i persecucions, els altres us va fer solidaris dels qui patien aquests maltractaments» (10,33). El martiri dels sants esdevé així un drama, una *re-presentatio*. L'autor és el Crist, ja que per ell morien, però els actors són el sant bisbe i els sants diaques. Ells són a l'escena. I els espectadors no estan únicament passius, sinó que es troben implicats en la representació. Hi una interacció entre el públic i l'escena, car aquesta desvetlla el *fobos* 'l'odi' o l'*eleos* 'la compassió'. I els espectadors participen en aquest teodrama i fins i tot alguns, com Fèlix i Augustal, caminen cap a l'escena. I aquest espectacle té finalment una llum tan intensa que s'hi fa present tota la Trinitat. El destí tràgic dels actors no és sense misericòrdia ni sense perdó, i el Déu Pare no apareix llunyà, sinó que es fa present en el Fill i en l'Esperit. La Trinitat omple de la seva glòria aquella escena. Veritablement aquella foguera

esdevé una teofania, una manifestació de la glòria de Déu, l'esbarzer incandescent de l'Horeb. Fa recordar el gran text d'Orígenes: «Una gran multitud ha estat convocada per contemplar com lluiteu i sou cridats al martiri, com si diguéssim que una multitud immensa d'homes s'ha reunit per mirar el combat que els il·lustres combatents lluiten [...]. És tot el món sencer, tots els àngels a dreta i a esquerra, i tots els homes. Hi ha els qui són de part de Déu i els qui són de part dels homes» (*Exh. Ad mart.* 18).³ Aquesta representació sagrada i gloriosa va tenir lloc a l'amfiteatre de la nostra ciutat, i les Actes la consignen perquè romangui en la memòria de l'Església per sempre. I justament com a drama interpel·la i implica la consciència dels creients de totes les generacions cristianes de l'Església que peregrina a Tarragona. I ressonen també les paraules del llibre de la Saviesa:

Als ulls dels homes sofrien un càstig, però de fet tenien l'esperança segura de la immortalitat. Després de corregir-los amb moderació, Déu els donarà una felicitat immensa, perquè els ha posat a prova i els ha trobat dignes d'ell. Els ha depurat com l'or en el gresol i els ha acceptat com una víctima oferta en holocaust. Quan el Senyor vindrà a visitar-los, resplendiran, seran com les espurnes que corren pel rostoll. Governaran nacions i dominaran pobles. El Senyor regnarà damunt d'ells per sempre. Els qui tenien posada en ell la confiança comprendran la veritat, i els qui l'hauran estimat fidelment s'estaran al costat d'ell, perquè Déu dóna als seus sants la gràcia i la misericòrdia i vindrà a visitar els seus elegits (3,4-9).

Estranyament l'autor no assenyala el moment de la mort del sant bisbe i dels

seus diaques. Alguns manuscrits afegeixen: «Donec simul effuderunt.» Però els manuscrits més antics (cf. FRANCHI, p. 157) no contenen aquestes últimes paraules. I el mateix editor de les Actes opina que és un altre signe (*ibidem*) de la seva historicitat, perquè això indica que ningú no va veure com es consumava la mort dels tres màrtirs, com un espectacle massa fort per a la sensibilitat, com si talment tothom s'hagués retirat. Potser és molt suposar, això, però aquell matí de gener el cel tarragoní va ser testimoni de tres homes que, per fidelitat a la seva fe, s'estaven consumint pel foc fins a la mort, i d'una comunitat eclesial que plorava el seu pastor, però que mantenia viva l'esperança que li donava la fe. I també va ser testimoni de les paraules que mai no oblidaria del sant bisbe: «I no podran fallir l'amor i la promesa del Senyor ni en aquest món ni en l'altre.»

Fructuós i els diaques van restar allí, amb els cossos mig cremats, fins que en caure la nit, els cristians, recordant-se de la seva fe i del seu combat (*agon*) van anar a recollir aquelles santes despulles. Qui sap si tot va quedar en silenci i només se sentien les onades del mar que arribaven ben a prop de l'amfiteatre. Prudenci escriu aquests versos: «Blandum litoris extet inde murmur / et carmen freta feriat pangant» (versos 155-156), que tradueixo així: «Que s'escolti allí el suau murmur de la platja i que les onades, com una festa, entonin un himne.» Era a prop d'aquest mar, el *mare nostrum*, que els màrtirs van morir, en la claredat d'aquell divendres, 21 de gener de l'any 259 de la nostra era, ara farà 1.750 anys.

³ Ruiz Bueno, p. 49 (versió en castellà). La versió catalana és meua.

Sobre la part final de les Actes (cf. Actes. n. 5-7)

La resta de les Actes, si bé són encara antiquíssimes, obeeixen a la mà d'un altre redactor, el qual té interès per fer notar que els fidels aquella mateixa nit van recollir els cossos i les cendres. Explica també que la comunitat estava afligida, abandonada i sense pastor, no pas perquè planyessin Fructuós, sinó més aviat perquè l'enyoraven. El triomf pasqual de Fructuós i els seus diaques es manifesta en les seves aparicions *post mortem*, amb una certa analogia amb les aparicions

pasquals del Senyor. Només els creients són dignes de veure's glorificats, si bé és veritat que també s'apareix a Emilià, el governador, retraient-li la seva incredulitat. I l'autor diu que tot això que relata forma part de les meravelles de Déu i que és escrit per a l'enfortiment de la fe de tots i per deixar un exemple als més joves. La doxologia final és una resta del costum de proclamar litúrgicament les Actes. Està farcida de cites bíbliques. *L'amén* final és l'adhesió de tot el poble a la professió admirable que els sants màrtirs van fer i ens implica a tots els qui les escoltem. La fe de Fructuós és la nostra i així serà fins que el Senyor torni.

Breu bibliografia

- ASSOCIACIÓ CULTURAL SANT FRUCTUÓS, *Tàrraco cristiana*, Tarragona 2005.
- BATLLE I HUGUET, P., *San Fructuoso, obispo de Tarragona, y Augurio y Eulogio diáconos. Las Actas del martirio*, Tarragona 1959.
- FRANCHI DEI CAVALIERI, P., «Las Actas de San Fructuoso de Tarragona», dins *Boletín Arqueológico*, època IV, n. 65-68, Tarragona 1959, p. 3-70.
- ESTRADÉ, M., *Sant Fructuós, bisbe de Tarragona i màrtir*, Col. El Gra de Blat n. 138, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Montserrat 1999.
- FÀBREGA, A., *Pasionario hispánico 2, Monumenta Hispaniæ Sacra VI*, p. 183-186, Barcelona 1955.
- GARCÍA VILLOSLADA, R., *Historia de la Iglesia en España*, BAC Mayor n. 16, Madrid 1979.
- GODOY, C., «La memoria de Fructuoso, Augurio y Eulogio en la arena del anfiteatro de Tarragona», dins *Bulletí Arqueològic*, època V, n. 16 (1994), p. 181-210, Tarragona 1995.
- GODOY, C., *Arqueología y liturgia. Iglesias hispánicas (siglos IV al VIII)*, Universitat de Barcelona, Barcelona 1995.
- Actes de màrtirs*, Ed. de Sebastià Janeras [Intr. de J. Torné Cubells], Clàssics del Cristianisme n. 25, Barcelona 1991.
- AURELIO PRUDENCIO, *Obras completas de Aurelio Prudencio. Edición bilingüe*, BAC n. 427, Madrid 1991.
- LAPLANA, J. DE C., *L'Església dels primers segles*, Ed. Mediterrània, Barcelona 2006.
- MARTÍ I AIXALÀ, J., *L'Església de Tarragona al segle III a través de la passio de sant Fructuós*, Institut Superior de Ciències Religioses Sant Fructuós, Tarragona 2007.
- MUÑOZ MELGAR, A., *El cristianisme a l'antiga Tarragona. Dels orígens a les incursions islàmiques*, Institut Superior de Ciències Religioses Sant Fructuós, Tarragona 2001.
- MUÑOZ MELGAR, A., «Una lectura cristològica de les actes martirials del bisbe Fructuós i els seus diaques Auguri i Eulogi», dins *La Sang*, n. 20, p. 25-29, Tarragona 2003.
- SERRA I VILARÓ, J., *Fructuós, Auguri i Eulogi, màrtirs sants de Tarragona*, Tarragona 1936.
- RIBER, LL., *Obras Completas II*, Edicions 62, p. 1143-1169, Barcelona 1985.
- RIBER, LL., *Els sants de Catalunya*, Barcelona 1919.
- RUIZ BUENO, D. (ed.), *Actas de los mártires*, BAC n. 75, p. 781-794, Madrid 1987.
- RUIZ BUENO, D. (ed.), *Padres apostólicos*, BAC n. 65, p. 105-106, Madrid 1974.
- SOTOMAYOR, M., «Influencia de la Iglesia de Cartago en las Iglesias de España», dins *Gerion*, n. 7, p. 277-287, Madrid 1989.

Col·lecció Tau - Documents

Títols publicats:

1. **Cridats i invitats a participar en el treball d'evangelització**
Mons. Lluís Martínez Sistach
2. **El sagrament del perdó, un sagrament que cal descobrir**
Delegacions diocesanes de Catequesi, Litúrgia i Pastoral Familiar
i Institut Superior de Ciències Religioses Sant Fructuós
3. **Caridad pastoral, pastoral de la caridad**
Pedro Jaramillo Rivas
4. **Reorganització diocesana davant la disminució de preveres**
Mons. Lluís Martínez Sistach
5. — **Cristo, «nuestra esperanza»,
revela el sentido de la vida y de la historia**
— **L'Església catòlica enfront de les culpes del passat**
Bruno Forte
6. **Agrupació de parròquies**
7. **Enviats per a donar fruit**
Mons. Lluís Martínez Sistach
8. **Orientacions sobre l'admissió i l'acompanyament
en el Catecumenat Diocesà d'Adults**
9. **Memoràndum per al rector de parròquia**
10. **Estatut de l'arxiprestat**
11. **Persones, creients i pastors**
Mn. Miquel Barbarà Anglès
12. — **Les celebracions dominicals en pobles petits**
— **Les ofrenes i taxes amb motiu de la recepció de serveis eclesials**
— **Missa *pro populo*, misses de binació i almoines (estipendis)**
13. — **Estatut dels fidels laics amb missió pastoral en una parròquia**
— **Espiritualitat del fidel laic amb missió pastoral en una parròquia**
— **Les celebracions dominicals en absència de prevere**
14. **Actes del martiri de sant Fructuós, bisbe de Tarragona,
i els seus diaques sant Auguri i sant Eulogi**

Arquebisbat de Tarragona

Col·lecció Tau - Documents